

Válaszféle Velladics Mártának

Június 29-én Baján átadták a megújított belvárost, amely részben terveink alapján szépült meg. Útban odafelé megálltunk Hajóson, ahol az egykori érseki palota kertjét én jegyzem. Örömmel állapítottam meg, hogy a zsebkendőnyi park szépen ápolta, a fű frissen nyírt, és az emberek a nagy forróságban is örömet lelték benne. S bár a bajai projekt megvalósításának anomáliái miatt némileg bosszús voltam, azért megpróbáltam pozitív következtetéseket levonni a nap végén.

A hajósi kastély immáron második esztendeje fogadja a látogatókat, s a bajai belváros térfüzére is az emberek jobb létét szolgálja talán. Késő este hazaérkezvén postaládámban találtam a Műemlékvédelem c. folyóirat 2012/3. számát, benne Velladics Márta: Hajós, érseki-kastély c. cikkével. Elolvasása után a maradék jókedvem is elszállt. Ha cinikus lennék, két megjegyzéssel lezárnám az ügyet. Az egyik: eszembe jutott a zeneművésztől és a kritikusról szóló anekdota, miszerint a művész: "ülök lakásom legkisebb helyiségében, előttem kritikája, de hamarosan mögöttem lesz". A másik: azzal, hogy a kalocsai érsek egyik legfontosabb kérése a kastéllyal kapcsolatosan az volt, hogy az eligazító táblákon mindenütt javítsák ki a feliratot "egykori érseki kastélyra", az ön cikkét még annak megjelenése, sőt megírása előtt zárójelbe tette.

A cikkének a kastély átépítésére, restaurálására vonatkozó részeivel nem kívánok foglalkozni, remélem, hogy majd megteszik a megszólítottak. Ha nem, lelkük rajta. Néhány általános megjegyzést azonban engedjen meg. Harmincéves pályafutásom alatt egyetlen hivatal, hatóság sem tört annyi borsot az orrom alá, mint az Öné. Nem vagyok a bölcsek kövének birtokában, de minden munkámat „ügynek” tekintem, s maximálisan felkészülök a tervek papírra vetése előtt. Így fel kell emlegetnem a munkáink kapcsán megnyilvánuló rengeteg rosszindulatot, inkorrektiséget és uram bocsá' sületlenséget is, ami terveinkkel kapcsolatosan egy-egy ún. tervtanácsai/tanácsadó testületi ülésen elhangoztak. A sárospataki vár kapcsán hol a betervezett víz jelenléte nem tetszett, hol annak hiánya, hol a labirintus szögletes volta, hol meg kör alakja volt a kritika tárgya. Hol a tervezett Gombos-kert - forrásokkal bizonyított - helykijelölése akadt a tanács torkán. Eközben a tanult kollégák közül valaki megkérdezte, hogy hol is folyik itt a Tisza (sic!), illetve, hogy hol is van a bejárat. (Érdemes megnézni, hogy most mi is folyik ott, engedéllyel...). A budavári palotakertek tervezésekor hol a stílusban tervezés volt szitokszó, hol pedig éppen az utolsó dokumentált és részben megvalósult terv beemelésének hiánya verte ki a biztosítékot, és senki sem vetett számot (nem akart számot vetni) azzal, hogy a romeltakarítás során méterekkel változtatták meg a terepszintet egy idealizált középkori hangulat kialakításához (vö. "Gerővár"). Eközben engedéllyel lehetett megbontani a budai vár falát, hogy ott majd autósiló épüljön (azóta is tátongó hatalmas lyuk van a helyén...), Pannonhalmán minden gond nélkül ki lehetett dobni a Storno Ferenchez köthető dolgokat az apátsági templomból, de inkább nem folytatom. Ha kisarkítom a dolgot, talán úgy fogalmaznék: csak azok a terveim valósultak meg az utóbbi évtizedekben, amelyek nem kerültek a Műemléki Tervtanács elé (szegedi belváros, a budapesti Szent István tér stb.). Pedig mindig is szívesen vettem a tanácsokat, ha azok olyan hiteles emberektől érkeztek, mint Zádor Anna vagy éppen Entz Géza. Velük töviről hegyére át lehetett beszélni a tervet, s miközben tudásuk megkérdőjelezhetetlen volt, semmiféle fölény nem sugárzott belőlük, rosszindulat meg végképp nem. Segítő szándék annál inkább.

Ön tévúton jár, de legalább is a földtől elrugaszkodva, az elefántcsont toronyból fogalmazza meg kritikáit. Szakmai hozzáértését természetesen nem áll szándékomban vitatni, magam is megfelelő történelmi forrásokból szoktam dolgozni, és ha lehetséges, mindig egyfajta rekonstrukcióra törekszem, jobb esetben revitalizációra. Ez esetben is hasonló forrásokat használtunk, csak míg önnek semmi sem szab határt következtetései megfogalmazásakor, mi egy adott, konkrét munkára szoktunk felkérést kapni, sok-sok kikötéssel, költségvetési kényszerrel, megrendelői igénnyel: csúnya kimondani, de ebből élünk. Természetes az is, hogy mi sem minden áron, és öncélúan valósítjuk meg önmagunkat. Addig azonban, amíg a magyar állam vagy az önkormányzatok, egyeb

tulajdonosok képtelenek fenntartani az arra érdemes műemlékeket, megoldani a legapróbb részletekre is kiterjedő restaurálásukat, eredeti funkciójuk megtartása mellett, addig csak sopánkodásnak tűnhetnek az ilyen tanulmányok is. Mert ki szól, ki szólhat bele abba, hogy Itáliában, az 1650 táján kialakított Villa Allegri-Arvedi (Grezzana) egyik szegletében, az évszázados nyírott tiszafák árnyékában a felfrissülést szolgáló, vasbeton vízmedencét építsenek be. Az állam egy fityinget sem ad fenntartáshoz, a tulajdonosra van bízva az ügy. Jó ez? Nem biztos. De *ott* nincs más megoldás. Így is két kertész dolgozik a reneszánsz-barokk kertben egész évben és 5 szakkertész évi 20-20 napot tölt a növények szakszerű nyírásával. A család finanszírozásában.

No de Hajós. Annak örülnénk magunk is, ha az, ami restaurálható, s amire forrás is található, az kerüljön helyreállításra. De az egykori vadászkastély felemlegetése is merő anakronizmus, hiszen már az egyház maga árvaházat alakított ki a kastélyban, s később gyermekotthoni, majd pedig az enyészet évei jöttek. Ön is írja, hogy a vadászat jogát (nem a kastélyt!) már 1800 és 1900 között bérbe adták, 1870-ben pedig megszűnik a vadaskert. Menjünk le, vegyük elő a régi térképeket és nézzünk körül, mi is van az egykor a kastélyhoz tartozó területen: iskola, focipálya, házak, miegymás. Evidens, hogy a kastély vadászokat kiszolgáló funkciója már réges-rég a múlté. Kérem ezért, hogy ide már Ön se álmodjon vissza sem apró kiszolgáló helyiségeket, se vadásztársaságot, se lódobogást, se kutyaugatást, se kiáltozásokat, rendetlenséget, állatok, emberek és éjjeli edények szagát pedig végképp ne. Mert a mai jobbágyok idehajthatják Önnek a (relatív) közeli Gemenci erdő összes vadját, ez a kastély már akkor sem lesz olyan, amilyennek Ön azt elképzei a kutatói asztalnál, ha a Patachichokat feltámaszthatná. Persze, sic transit gloria mundi – mondhatná. Valóban nagyot fordult a világ. Bár pontosan nem tudom, Bábel Balázs érsek nem vadászik, mint nagynevű elődei. Dankó László érsek, aki Bábel Balázshoz hasonlóan az Egyházművészeti és Műemléki Tanács elnöke volt, szintén nem vadászott, de miután ő kalauzolt végig az összes vatikáni kerten (a titkos kerteket is ideértve), ő kért fel a kalocsai érseki kastély kertjének újraálmodására. Dávid Ferenc művészettörténésszel pedig legalább négy lehetséges cour d'honneur-megoldást vetettünk papírra. Nincsenek kizárólagos megoldások. Kánon van.

Természetesen én is tudom – alkotóként pedig zsigereimben van –, hogy milyen egy cour d'honneur, hol szokott fa lenni egy barokk vagy egy reneszánsz kertben, milyen egy gazdasági udvar. De ha nem tanultam volna meg annak idején rendesen, saját pénzből finanszírozott „tematikus” tanulmányútjaimon módomban van rendszeresen ismételni a tananyagot. Ha Önnek nem tetszik a kert vagy a megmentett – és szándékunk szerint a kertbe komponált – kerítés pilonok, lelke rajta, joga van hozzá, természetesen. A felújítást célzó pályázat funkciók kialakítását követelte meg, a múzeum, a kiülős kávézó, a rendezvény-helyszín, és igen, a kert is, sétatérrel, mind-mind az. Pénzt egy – még oly nemes célt szolgáló, de „öncélú” restaurálásra a mai Európában nem lehet szerezni. Fordítsuk meg a kérdést: hagyjuk tovább pusztulni a hajósi kastélyt, várva, hogy a magyar királyi állam majd, egyszer, szépen helyreállítja (vö. Várkert bazár...), s ott áll majd, funkcióját veszítve, vagy kössünk kompromisszumot: EUs támogatással, új funkciók mentén újuljon meg a kastély és környezete, vállalva akár a kisebb-nagyobb tévedéseket is. Mint jeleztem: a restaurálás szakmai részéhez nem kívánok hozzászólni, a kert mellett azonban kiállok: az új funkciók mentén *új kertnek kellett születnie*, amely a kertépítési kánon mentén tervezett kortárs kertépítési alkotás. Sok kompromisszummal, s csak azért (a kertre, parkra, környezetre már nem szokta futni a pénzből), mert voltak olyan megyei vezetők, akik szerettek volna egy szép kertet is látni, s volt olyan vezető német faiskola, amely fantáziát látott e projektben, és nem szégyelli honlapján is fennen reklámozni a hajósi projektet.

Zárásul pedig csak annyit: mintha nem láttam volna a szakmát krokodilkönnyeket hullatni, amikor az elmúlt években megjelent, a magyar barokk kerteket bemutató monográfiából Hajós, úgy ahogy van, kimaradt. Tudatosan vagy tudatlanságból, mindegy. Amikor erre felhívtam a figyelmet, vállrándítás volt a válasz.

Török Péter
Ybl-díjas táj- és környezetépítész, c. egyetemi docens